

*აპოლონ თაბუაშვილი,
გიორგი ჟუჟუნაშვილი*

რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე I-ის წერილი

სტატიაში განხილულია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე I-ის (1801-1825 წწ.) საიღუმლო წერილი ტულის სამოქალაქო გუბერნატორ ივანოვი-სადმი. რუსულ ენაზე შედგენილი დოკუმენტი ბოლო დრომდე ინახებოდა რუს კერძო კოლექციონერთან. იმპერატორ ალექსანდრე I-ის წერილი საქველმოქმედო ფონდმა ქართუმ შეიძინა და 2013 წლის დასაწყისში ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრს გადასცა. მცირე ზომის წერილში იმპერატორი იულონ ერეკლეს ძე ბარგატიონის რუსეთში გადასახლებასთან დაკავშირებით გარკვეულ განკარგულებას იძლევა.¹ სტატიის ბოლო ნაწილი ეთმობა წყაროს პუბლიკაციას.

ვიდრე უშუალოდ აღნიშნული დოკუმენტის შინაარსს შევხებით, მოკლედ მიმოვიხილავთ იულონ ბატონიშვილის ბიოგრაფიას – იულონ ერეკლეს ძე ბარგატიონი დაიბადა 1760 წელს. ის ახალგაზრდა ასაკიდან გამოდის პოლიტიკურ ასპარეზზე. მას შიდა ქართლში საუფლისწულო მამულები გადაეცა. ისტორიული დოკუმენტებიდან ირკვევა, რომ ბატონიშვილი აქტიურად იყო ჩართული სასამართლო საქმიანობაში.² იულონ ბატონიშვილი მონაწილეობდა ალა-მაჰმად ხანის საქართველოში ლაშქრობის საწინააღმდეგო ღონისძიებებში: 1795 წლის ივნისში ერეკლე II-ის (1744-1798 წწ.) დავალებით იულონი, მემარჯვენე სარდალ ამილახვართან და მემარცხენე სარდალ მუხრანბატონთან ერთად ყარაბაღში გაემგზავრა იქ მყოფი ალექსანდრე ბატონიშ-

---

¹ კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. Ros d-3680.

² იხ. ქართული სამართლის ძეგლები. სასამართლო განჩინებანი (XVIII ს.). ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ. ტ. V. თბ. 1974. ქართული სამართლის ძეგლები. სასამართლო განჩინებანი (XVIII-XIX სს.), ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ. ტ. VI. თბ. 1977.

ვილისა და ყარაბაღის ხანის დასახმარებლად. იულონ ბატონიშვილის მეთაურობით ყარაბაღის სახანოში გაგზავნილ ჯარს საარტილერიო კორპუსიც ახლდა. მათ ირანელთა მეწინავე ჯარები დაამარცხეს. იმავე ხანებში კი იულონ და ალექსანდრე ბატონიშვილებმა ალა-მაჰმად ხანის მომხრე განჯის ხანის წინააღმდეგ ილაშქრეს და ქალაქის მიდამოები დაარბიეს. უშუალოდ კრწანისის ბრძოლის დროს კი ბატონიშვილი თბილისიდან სამეფო კარის ევაკუაციას ხელმძღვანელობდა.³

იულონ ბატონიშვილი, ერეკლე II-ის მიერ მიღებული ტახტის მემკვიდრეობის წესის თანახმად, ქართლ-კახეთის მეფობის პრეტენდენტად ითვლებოდა და მას ტახტი უფროსი ძმის, გიორგის, შემდეგ უნდა დაეკავებინა.⁴ ერეკლე II-ის გარდაცვალებამდე, 1797 წლის 8 დეკემბერს, გიორგი ბატონიშვილმა „პირობის წიგნიც“ დაუწერა იულონ და ვახტანგ ბატონიშვილებს, სადაც აღიარებდა იულონის მემკვიდრეობით უფლებებს.⁵ იოანე გიორგის ძე ბაგრატიონმაც, თავის შედგენილ მმართველობის პროექტში, „სჯულდებაში“, გიორგის შემდგომ მემკვიდრედ იულონი დაასახელა.⁶ თუმცა მოგვიანებით, 1799 წლის 18 აპრილს, გიორგი XII-ის მიერ რუსეთის იმპერიასთან განახლებული ტრაქტატით მეფის მემკვიდრედ დავით გიორგის ძე გამოცხადდა.⁷ ამ ფაქტმა დიდი უთანხმოება გამოიწვია სამეფო ოჯახის წევრებს შორის. შიდა დაპირისპირებას კარგად ასახავს ივანე ჯავახიშვილის მიერ 1900 წელს „მოამბეში“ გამოქვეყნებული წერილები.⁸ აღნიშნული წერილებიდან კარგად ჩანს ტახტის დაუფლების მიზნით ბატონიშვილთა შორის მიმდინარე

³ იხ. აპოლონ თაბუაშვილი. ქართლ-კახეთის სამეფოს თავდაცვითი დონისძიებები ირანის აგრესიის მოსაგერიებლად 1795 წლის ივნის-აგვისტოში. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი. საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები. ტ. III. თბ. 2011, გვ. 234-244.

⁴ ქართული სამართლის ძეგლები. ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ. ტ. II. თბ. 1965, გვ. 507-527.

⁵ ქართული სამართლის ძეგლები. ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ. ტ. II, გვ. 532-533.

⁶ იოანე ბაგრატიონი. სჯულდება. ქართლ-კახეთის სამეფოს სახელმწიფო-ებრივი რეფორმების პროექტი. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ივ. სურგულაძემ. თბ. 1957, გვ. 32.

⁷ Акты, собранные Кавказской Археографической Комиссией (АКАК). Под редакцией А. Д. Берже. Тиф. 1868. Т. II, гв. 1147.

⁸ ივ. ჯავახიშვილი. საქართველოს სამეფო ტახტის მემკვიდრეები მეფის ძე დავით და ბატონიშვილი იულონ. „მოამბე“. 1900. № 4. განყ. I, გვ. 1-27.

უკომპრომისო ბრძოლა. არსებულმა დაპირისპირებამ კიდევ უფრო დაასუსტა ქართლ-კახეთის სამეფო, რითიც, სხვა გარემოებებთან ერთად, კარგად ისარგებლა რუსეთის იმპერიამ და სამეფო გააქმა.

რუსეთის იმპერიის მიერ ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების შემდეგ, დღის წესრიგში დადგა ბატონიშვილთა სამეფო ოჯახის წევრების საქართველოდან გადასახლების საკითხი. იულონ ერეკლეს ძე, სხვა ბატონიშვილებთან ერთად, ჩაერთო ქვეყნის დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის დაწყებულ ბრძოლაში. მისი აქტიური მოქმედება ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმებისთანავე დაიწყო: 1802 წელს მონაწილეობდა კახეთში მიმდინარე გამოსვლებში, მოგვიანებით კი, ფარნაოზ ბატონიშვილთან ერთად, იმერეთის მეფე სოლომონ II-თან გაიქცა და ტახტის დაბრუნებისთვის ბრძოლის გაგრძელებას მისი დახმარებით ცდილობდა.⁹ 1804 წელს იულონი მთიულეთის აჯანყებაში ჩაბმის მიზნით ქართლში დაბრუნდა, მაგრამ დააპატიმრეს და მომდევნო წელს რუსეთში გადასახლეს. გადასახლების შემდგომ პოლიტიკური აქტივობით აღარ გამოირჩეოდა, ცხოვრობდა სანკტ-პეტერბურგში, სადაც 1827 წლის 2 თებერვალს გარდაიცვალა. დაკრძალულია ალექსანდრე ნეველის ლავრაში სხვა ქართველ ბატონიშვილებთან ერთად.

* * *

წარმოდგენილი ისტორიული დოკუმენტი იულონ ბატონიშვილის რუსეთში გადასახლების საკითხებს ეხება. საიმპერატორო კარი, ბუნებრივია, მის პერსონას დიდ ყურადღებას უთმობდა, რაც დასტურდება ჩვენს მიერ მოტანილი საბუთითაც. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, იგი წარმოადგენს იმპერატორ ალექსანდრე I-ის საიდუმლო წერილს.

წერილი დაწერილია სანკტ-პეტერბურგში და თარიღდება 1805 წლის 11 აპრილით. წერილი დამოწმებულია იმპერატორის ხელრთვით. წერილს კიდევუ აქვს მინაწერი: „საიდუმლოდ“. ალექსანდრე I-ის ადრესატია სახელმწიფო მრჩეველი, ტულის სამოქალაქო გუბერნატორი ივანოვი. წერილში აღნიშნულია:

---

⁹ მ. დუმბაძე, ბრძოლა ქართული სახელმწიფოს აღდგენისათვის. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. IV. თბ. 1973, გვ. 833-834.

„ბატონ ნამდვილ სახელმწიფო მრჩეველს,
ტულის სამოქალაქო გუბერნატორს ივანოვს

საქართველოს მთავარმართებელმა თავადმა ციციანოვმა ტულაში გამოაზავა ჩვენდამი არაკეთილგანწყობილი და საქართველოდან გადახვეწილ ქართველ უფლისწულთაგან [ერთ-ერთი] მეფის ძე იულონი, რომელიც [ამ მხარეზე] თავდასხმაში მონაწილეობისას საზღვარზე დააკავა ჩვენმა შეიარაღებულმა რაზმმა; ამის გამო თქვენ გავალებთ შემდეგს:

1. როდესაც უფლისწული თქვენამდე მოაღწევს, ჩემი სახელით გამოუცხადეთ, რომ მომავალ განკარგულებამდე ტულა იქნება მისი საცხოვრებელი ადგილი და რომ ამ ქალაქიდან არსად არ უნდა წავიდეს.

2. აცნობეთ მას, რომ მის შესანახად გაიცემა ყოველთვიურად სამასი მანეთი.

3. ადგილობრივი პოლიციის ხელმძღვანელობას დაავალეთ, რომ უფლისწულის თავისუფლებები არანაირად არ შეზღუდონ, თუმცა დააწესონ მუდმივი თვალთვალი და ყოველ ორ კვირაში ერთხელ მომახსენონ მისი ცხოვრების წესისა და ქცევის შესახებ.

დაიწერა სანკტ-პეტერბურგში 1805 წლის 11 აპრილს“

როგორც ვხედავთ, იმპერატორის ბრძანებით ბატონიშვილს ენიშნება ყოველთვიური თანხა – პენსია. ამავე დროს, მას გარკვეული თავისუფლებაც ენიჭება. თუმცა წესდება მის მიმართ მუდმივი თვალთვალი. დაპატიმრებულ იულონ ბატონიშვილის საკითხს იმდენად დიდი მნიშვნელობას ანიჭებდა იმპერატორი, რომ მის ყოველდღიურ ცხოვრებაზე თავად აწესებდა კონტროლს.

აღნიშნულ დოკუმენტში ნათლად ჩანს რუსეთის საიმპერატორო კარის ზოგადი დამოკიდებულება ბაგრატიონთა სამეფო საგვარეულოს წარმომადგენლებისადმი, რომ ეს დამოკიდებულება იყო მკაცრი და ყოველი საკითხი წყდებოდა არა ადგილობრივ ბიუროკრატიული აპარატის მიერ, არამედ იმპერატორის ღონეზე.

Секретно

Господину Дѣйствительному Статскому Совѣтнику,
Тульскому Гражданскому Губернатору Иванову

Между грузинскими царевичами, не благонамѣренность открыто показавшими и Грузію оставившими, Царевичъ Иулонъ, бывъ при покушеніяхъ его на оную отрядомъ войскъ нашихъ на границахъ захваченъ, имѣеть быть отправленъ главноуправляющимъ Грузією княземъ Циціановымъ въ Тулу; въ слѣдствіе чего я поручаю вамъ къ исполненію слѣдующее:

1. Когда Царевичъ сей на мѣсто прибудеть, вы объявите ему моимъ именемъ, что Тула назначается впредь до повелѣнія моего мѣстомъ его жительства, и что изъ города сего отлучаться онъ не долженъ.

2. Сообщить ему, что на содержаніе его будетъ отпускаемо по три ста рублей въ мѣсяць.

3. Мѣстному полицейскому начальству предписать, чтобъ не стѣсняя отнюдь свободы его, имѣло однакожь оно за нимъ надзоръ, и каждый двѣ недѣли доносить мнѣ о образѣ его жизни и поведенія.

Въ Санктпетербургѣ Апрѣля, 11го дня 1805 года.

Александр [подпись]

ბატონ ნამდვილ სახელმწიფო მრჩეველს,
ტულის სამოქალაქო გუბერნატორს ივანოვს

საქართველოს მთავარმართებელმა თავადმა ციციანოვმა ტულაში გამოაგზავნა ჩვენდამი არაკეთილგანწყობილი და საქართველოდან გადახვეწილ ქართველ უფლისწულთაგან [ერთ-ერთი] მეფის ძე იულონი, რომელიც [ამ მხარეზე] თავდასხმაში მონაწილეობისას საზღვარზე დააკავა ჩვენმა შეიარაღებულმა რაზმმა; ამის გამო თქვენ გავალებთ შეძღვებს:

4. როდესაც უფლისწული თქვენამდე მოაღწევს, ჩემი სახელით გამოუცხადეთ, რომ მომავალ განკარგულებამდე ტულა იქნება მისი საცხოვრებელი ადგილი და რომ ამ ქალაქიდან არსად არ უნდა წავიდეს.

5. აცნობეთ მას, რომ მის შესანახად გაიცემა ყოველთვიურად სამასი მანეთი.

6. ადგილობრივი პოლიციის ხელმძღვანელობას დაავალეთ, რომ უფლისწულის თავისუფლებები არანაირად არ შეზღუდონ, თუმცა დააწესონ მუდმივი თვალთვალი და ყოველ ორ კვირაში ერთხელ მომახსენონ მისი ცხოვრების წესისა და ქცევის შესახებ.

დაიწერა სანკტპეტერბურგში 1805 წლის 11 აპრილს
ალექსანდრე [იმპერატორის ხელრთვა].

Секретно.

Господину Действительному Статскому
Секретарю Пурлевскому Гроссдеканскому Су-
берекатору Ивану.

Мелко Грозившим Царевичем, на
Кавказомыренность открыто показавшим
и Грозно оставившим, Царевича Сухова,
быль при попуменях его на оную отра-
дом Воинов Кемилъ на Границах Зау-
баченъ, иментъ быль отправленъ вавогу-
правляющимъ Грозно Кривалъ Цимико-
виль въ Пурлу; въ свидѣніе же я пору-
каю вамъ къ шпакенію свидѣющее:

1) Когда Царевичъ сей на мѣсто при-
быль, вы обѣщали ему Момилъ Цимикилъ,
что Пурла казакскимъ впродъ до навлѣ-
нія Мосго иметилъ его ачительства, и
что изъ Горба сего отлучатилъ онъ на
должкелъ.

3/ Сводным ему, что на содержание его
бюджет отпущено по триста рублей &
Милост.

3/ Милост. им. Императору Высочайше
предназначено, чтобы не отпуская отпущен
его, также отпуская по триста рублей
и каждый год по триста рублей или в
его пользу и на содержание.

Во Санктпетербурге Апрель, 11го 1805 года.

Александр I

Генерал В. Сиверс

*Apolon Tabuashvili,
Giorgi Zhuzhunashvili*

LETTER OF ALEXANDER I, EMPEROR OF RUSSIA

Summary

After abolishment of Kartl-Kakheti kingdom by the Russian Empire, it was decided to exile the members of the Bagrationi royal family from Georgia, as they continued fight for independence. Among them was Yulon Bagrationi, son of Erekle, who was considered as one of the main candidates to the throne of Kartl-Kakheti kingdom. Yulon Bagrationi was very active against the Russians. Then he went to Solomon II, king of Imereti, and with his assistance he tried to fight back the throne. In 1804 Yulon returned to Kartli to join the rebellion of Mtiuleti. He was arrested and exiled to Russia. There he was under strict control. One document transferred to the National Centre of Manuscripts (Tbilisi) in the beginning of 2013, a secret letter of emperor Alexander I, deals with this issue.

The letter written in St. Petersburg is dated by April 11, 1805. The letter has emperor's signature. The recipient is Ivanov, state counsellor, civil governor of Tula. Emperor informs the governor that soon prince Yulon will be in Tula and gives him respective orders:

- I. to declare to prince Yulon that his dwelling place will be Tula until the next order and they prohibit him to leave the city;
- II. to give him monthly salary of three hundred rubles;
- III. the local police authorities are ordered not to restrict freedom of the prince. However, they have to watch him and report the emperor about his lifestyle and behavior once every two weeks.

So, prince Yulon was so important that the emperor himself imposed control on his daily life. This document clearly shows general attitude of the Russian imperial court towards the Georgian princes.